

LEVENDE

WWF

NATUR

NR. 4, DECEMBER 1995

Verdens sidste vildmark

Side 10

Højmoser som økologisk sladrebank

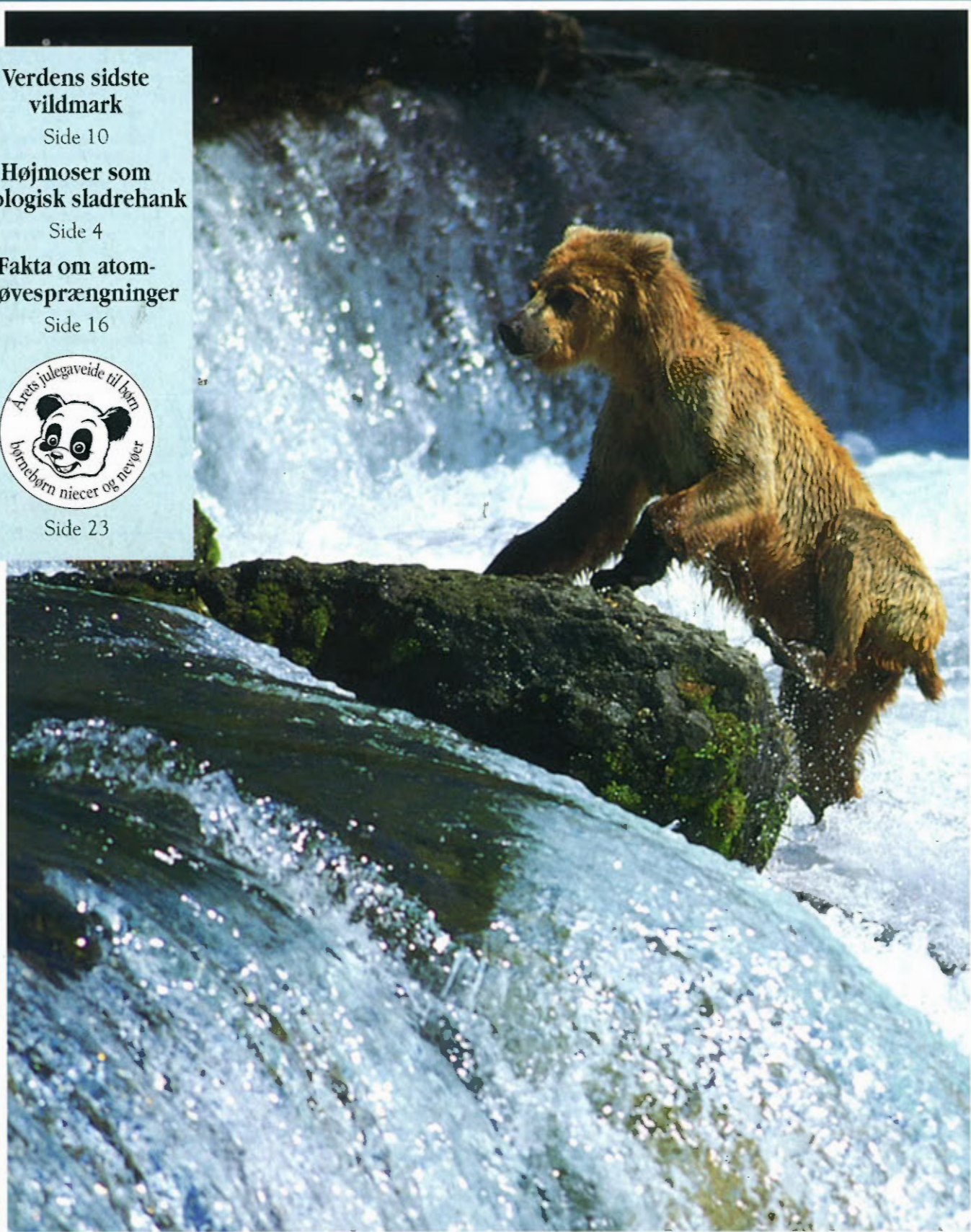
Side 4

Fakta om atom- prøvesprængninger

Side 16

Side 23

December: Glædelig grøn jul

Af Kjeld Hansen,
Bæredygtighed ApS

Hvis du drømmer om en grøn - men i øvrigt ganske almindelig jul, så udgør juletræer et vanskeligt problem.

Vil familien have juletræ - og det vil de fleste af os stadigvæk - så er et rigtigt træ nok bedre end et i plast. Ellers vokser børnene bare op i den tro, at når alle skovens træer er ødelagt, kan vi erstatte dem med plasttræer.

Men på den anden side er den danske storproduktion af juletræer og pyntegrønt særdeles giftig.

De "naturlige" grantræer fremavles med et massivt forbrug af kemiske sprøjtemidler. Insekter udryddes på stribe, og alle blomsterplanter mellem rækkerne af julegrønt sprøjtes ihjel.

Mange danske skove vokser i dag oven på de ressourcer af

grundvand, der rummer fremtidens drikkevand. Det gælder for private såvel som statens skove. Alligevel dyrkes der juletræer med anvendelse af kemiske sprøjtemidler på disse arealer.

Men hvad gør den miljøbevidste forbruger, mens vi venter på skovbrugets selvransagelse? Køb et træ med rødder, og brug det samme træ år efter år. Når det vokser sig for stort til stuen, kan det plantes ud i haven. Bor du i lejlighed, så spørg efter juletræer, der ikke er fremavlet i en sky af sprøjtemidler. Eller køb det plasttræ!

Og så er der gaverne...

For det første: Der bruges enorme mængder af overflødig emballage op til jul. Enten for at friste os til at købe gaver, vi normalt ikke ville købe - eller til at betale en pris, vi normalt ville finde alt for høj. Affaldsbjergene vokser kraftigt i julemåneden.

For det andet: der sælges og købes et utal af ting og sager, som hverken giver eller modtager har særlig glæde af. De fleste af os har jo alt i forvejen. Men produktionen af alt dette tingel-tangel har sin pris for miljøet.

Men man kan sagtens glæde andre, uden samtidig at være årsag til skader på miljøet. Her er et par ideer til julegaver med fremtid i:

"Flasker" er en meget almindelig gave. De fleste af os sætter pris på de gode årgange, men hvorfor ikke prøve med økologisk vin, cognac eller champagne? De dyrkes uden kemiske sprøjtemidler eller kunstgødning. Mange af disse vine er ikke bare fremragende, men en sådan gave kan også give anledning til interessante diskussioner om bæredygtigt landbrug. Undgå dog de franske produkter, så længe Frankrig sprænger atombomber i Stillehavet...

Medlemskab af en miljøorganisation er en anden oplagt gaveidé, ikke mindst til vore børn. Det kan ofte være begyndelsen til en sund interesse for livet. Samtidig yder gaveren et helt kontant bidrag til det private miljøarbejde herhjemme.

Og lige til slut: Hvis havens fugle også skal mærke, det er jul, så køb en god og varieret frøblanding i stedet for et af de dyre, men tynde havreneg. De kan måske nok se dekorative ud, men som oftest indeholder disse neg flere avner end aks.

Husk at fortsætte fodringen gennem hele vinteren. Især i hårde kulde- og sneperioder har fuglene brug for den daglige gratisbespisning, når først de er blevet vænnet til den.

Glædelig grøn jul!

Levende Natur

Tidsskrift for
international naturbevarelse

Udgivet af

WWF Verdensnaturfonden

Ryesgade 3 F

2200 København N

Tlf. 35 36 36 35

Giro nr. 5 00 20 01

Man kan blive medlem af WWF
ved at indbetale minimum 175 kr.
om året. Levende Natur udsendes
gratis til medlemmerne

Ansvarshavende redaktør

Journalist Nanet Poulsen (DJ)

Redaktion

Generalsekretær Lene Witte

Lic.scient. Tommy Dybbro

Mag.art. Kim Carstensen

Cand.phil. Mik Steenberger

Journalist Hanne Rützou (DJ)

Grafisk Produktion

Levison+Johnsen+Johnsen a/s

Lay-out og tilrettelæggelse

Per Zornig

Levende Natur er trykt på

ikke-klorbleget papir

ISSN 0108-7991

Indhold

Glædelig Grøn Jul.....	2
Højmoser	4
Økologisk råderum	8
Alaska, verdens sidste vildmark	10
Atomprøvesprængninger.....	16
Natur Noter	18
Lene Witte forlader WWF.....	19
Uro på Galapagos	19
Noter om WWF	20
Opgør med enøjede økologer	22
Årets julegaveidé	23
Svend Auken om WWF	24

Foto: WWF

Det mener WWF Verdensnaturfonden:

Se så at komme igang

Naturbevarelse handler desværre ikke mere om kun at frede skønne områder eller sjældne dyr. Virkelighedens verden er især gennem de sidste 50 år blevet en anden. Jordens befolkning er vokset eksplosivt. Og forureningsproblemerne har ændret sig fra at være lokale problemer med lokale løsninger til at være globale problemer, der griber dybt ind i det naturgrundlag, som både mennesker og natur er helt afhængige af.

Vores nuværende livsstil har bragt civilisationen i fare. I den fattige verden fødes der for mange børn i forhold til jordens bæreevne. Og i den rige verden er overforbruget af jordens ressourcer så voldsomt, at det har globale følgevirkninger.

Der må gøres noget: Vi kan ikke bare lukke øjnene og håbe på mirakler.

WWF var med til at sige det allerede for 16 år siden, da vi gjorde klart, at naturbevarelse i form af fredning ikke længere giver nogen mening. Vi må samtidig bekæmpe den værste fattigdom i udviklingslandene og det voldsomme overforbrug i den rige verden. Nøglebegrebet for det er bæredygtighed.

Og denne bæredygtighed opnås ikke uden ændringer i livsstilen.

En strategi for denne ændring var WWF med til at fremlægge i 1991 i "Værn om jorden".

I udviklingslandene skal fødselsraten ned på 2,1 pr. kvinde. Og i den rige verden skal vi have bugt med et voldsomt ressourcemisbrug. Målt i energiforbrug skal vi ned på mindst det halve.

Foto: Ragner Myliskow

Generalsekretær Lene Witte

Begrebet Økologisk Råderum er et fremragende redskab for den vestlige verdens regeringer og befolkninger. Det opregner helt konkret, hvor meget forbrug, der er plads til hos det enkelte menneske og den enkelte familie, hvis vi ikke skal overskride en ligeværdig fordeling af jordens ressourcer.

Den danske regering har på meget inspirerende vis taget begrebet til sig som et arbejdsredskab. Og det er godt. Men det kommer til at kræve store politiske muskler at omstille vores samfund til noget, der bare ligner bæredygtig livsstil. Det første skridt er at indse det og at ville det. Vi skal nok som naturbevarelsesorganisation blive ved med at presse på.

(se artiklen side 8)

WWF - World Wide Fund for Nature - er en privat og uafhængig international miljøorganisation, som arbejder for at løse globale natur- og miljøproblemer. WWF har afdelinger i 30 lande, og WWF Verdensnaturfonden er den danske afdeling. Formålet med WWF's arbejde er at bevare naturens mangfoldighed (den biologiske diversitet), at sikre at udnyttelsen af naturens ressourcer sker på en bæredygtig måde og at bekæmpe forurening og unødigt forbrug af ressourcer og energi.

Forsiden:

Grå bjørn i Katmai Nationalpark,
Alaska.

Traner holder til omkring
højmoserne.

Enestående økologisk barometer midt i det danske land

Hvis man vil vide, hvordan Danmark så ud ved Kristi fødsel, så skal man kigge på højmoserne.

Hvis man om 100 år vil vide noget om luftforureningen i Danmark i 1995, så skal man kigge på højmoserne.

Og hvis man vil vurdere den øjeblikkelige belastning med kvælstof fra landbrug, transport og industri, så skal man også bare kigge på højmoserne

Her ligger de danske højmoser.

Af Nanet Poulsen

Da den berømte tyske baron Von Münchhausen for flere hundrede år siden kom hjem fra en af sine vidunderlige rejser og påstod, at han havde hevet sig selv op ved håret efter at være faldet ned i en kanal fuld af dynd, var ingen i tvivl om, at det var det pure opspind.

Opspind er det derimod ikke, at vi i Danmark har en naturtype, der rent faktisk kan "hive sig selv op ved håret". Som i kraft af, at den er bygget op af nogle helt særegne planter, ikke alene hæver landskabet, men også har den særlige egenskab, at den ikke springer i skov, med mindre den er ude af balance.

Samtidig er den en klimamåler og et perfekt økologisk barometer. Og så kan den ved hjælp af et mindre tryk omdanne ikke-næring til næring.

Højmosen kan også fortælle historie. Den kan fortælle, hvordan det danske landskab så ud ved Kristi fødsel, hvornår skoven blev ryddet i det omkringliggende landskab, hvornår danskerne begyndte at dyrke korn. Den kan fortælle eftertiden om det nuværende bly- og svovlnedfald.

Kort sagt: Højmosen er en ganske særlig naturtype, som ydermere er levested for sjældne planter og dyr.

Sart, udsat og truet. Det er den også.

Foto: Vagn Wilberg Sørensen

Redningsforsøg

De danske højmoser er mere end 8000 år gamle. I dag er kun 1-2% af de oprindelige højmoser tilbage. Det er små klatter på mellem 3 og 6 hektar med nogle få undtagelser, med Lille Vildmose i Nordøstjylland.

Moseperlemorsommerfugl og vildsvin hører hjemme i højmosen.

land som den største på omkring 2300 hektar.

I det forgangne efterår startede det, der er blevet kaldt Danmarks-historiens største fredningssag. Den største og fineste af Nordeuropas højmoser, Lille Vildmose skal fredes - eller rettere: Lille Vildmose er egentlig meget større, men disse sidste 2300 hektar ligger stadig hen i naturtilstand. Det er

Foto: BIOFOTO

Nordjyllands Amt, Sejlflod Kommune og Danmarks Naturfredningsforening, der sammen har rejst fredningssagen.

Og nu skal der gøres en særlig indsats i Holmegårds Mose på Midtjylland, der med sine 27 hektar højmoser er Østdanmarks største og også smukkeste. Hedselskabet udarbejder for amt og kommune det indledende materiale til en særlig indsats, der skal iværksættes i 1996.

Der er naturgenopretningsprojekter i gang med den succesfulde genopretning af Draved Mose i Sønderjylland som den mest iøjnefaldende. Her er der lykkedes teknikere og biologer fra amtet på meget få år at få plantedækket i de udtørrede tørvegrave til at udvikle sig igen. Man har først og fremmest fokuseret på at få tilbageført det vand til mosen, som har været drænet bort.

Samtidig overvåges de danske højmoser intensivt gennem bevilgninger fra Danmarks Miljøundersøgelser. Professor Bent Aaby fra Nationalmuseet vurderede tilstanden i de danske højmoser i slutningen af 80'erne. Plantedækkets sammensætning blev undersøgt, vandstand og jordbund blev undersøgt og områderne blev målt. Netop nu er han og hans team halvvejs i midtalfvemsernes overvågning.

Så opmærksomheden er til stede. Myndighederne erkender, at de danske højmoser er værdifulde levende arkiver, og at der skal gøres en særlig indsats, hvis de sidste rester skal bevares i deres naturtilstand.

Trylleri med tågen

Det blotte øje kan ikke se det. Men rent faktisk så er en højmos ofte 2-3 meter højere på midten end i kantområdet. Det skyldes disse helt specielle tørvemosser, der hører højmosen til. Mosserne er en slags svamp, der indeholder celler, der minder om minivandbeholdere. De gør, at mosen selv i de tørreste perioder er plaskvåd.

Mostuerne og deres trækken sig selv op ved håret har givet højmoserne deres navn. Men det er samtidig en anden enestående ting ved dem - nemlig at de ikke, som alle andre planter, lever af grundvand. De lever af regnvand, sne og tåge, og de danner deres helt eget grundvandspejl. Alle andre mose typer lever af grundvand og er afhængig af dettes tilstand.

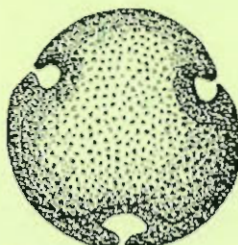
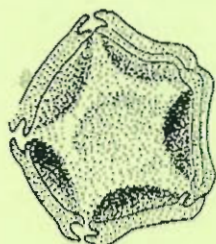
Der er stort set ingen næring i himlens regn, så tørvemosserne har skabt deres eget tryllesystem: de ombytter ioner. De afgiver deres egne brintioner og får i stedet mineraler som jern, kalium, natrium osv. Resultatet er et ekstremt surt miljø, et ekstremt næringsfattigt og vådt miljø, et miljø, der er kendetegnet ved den deraf følgende artsfattigdom, og samtidig et miljø, der afslører ubalance, hvis for mange næringskrævende planter pludselig kan få fat og gro.

Jo færre arter jo bedre

Når alle de danske højmoser gradvist gennem de sidste tyve år er blevet mere og mere artsrige, mere og mere dækket af blomster, træer og buske som blåtop, gederams, pors, birk, pil, tytte- og blåbær, så er det et faresignal. Det er et signal om, at der er for meget kvælstof i nedbøren. Og det er et signal om, at fredning alene bevarer ikke de danske højmoser for eftertiden.

Lektor Ib Johnsen fra Københavns Universitet siger: 'Fredning er en meget værdifuld ting. Den giver højmoserne flere år at leve i. Men hvis der ikke samtidig sker forbedringer på andre områder, så er de danske højmoser væk om 100-200 år.'

Synderen er noget så vanskeligt at påvirke og forandre som den vestlige levevis. Trafikken med dens kvælstofudledning betyder mere kvælstof i regnvandet og er dermed en trussel mod det sure miljø i højmoserne. Energiproduktionen påvirker på samme måde. Udledningen af ammoniakdamp fra landbrugets husdyrhold er en anden meget væsentlig kvælstofkil-

Det økologiske barometer

Højmosen er den sureste og sårteste naturtype, Danmark har at byde på. Og det er den naturtype, der allerførst og tydeligst reagerer på forhøjelser af luftens kvælstofniveau. Derfor er den et enestående økologisk barometer. Vi kan bare kigge på højmosens plantesammensætning, hvis vi ikke kan blive enige om forureningsniveauet.

Højmosens tørv er bygget op af plantedele - pollenkorner fra alle de planter, der gennem hele dens tusindårige levetid har groet på den. Pollenkornene er aflejret i de ofte flere meter tykke tørvelag. Samtidig aflejres tungmetaller fra regnvandet i tørvelaget. Og frø, der ikke har haft vækstbetingelser til at blive til planter i mosen, vil være aflejret sammesteds, således at højmosen også bliver et levende frøarkiv.

de. Her kunne man gøre meget, hvis gyllen ikke blev spredt fra sprøjtemaskiner, og slet ikke om vinteren, og hvis der f.eks. ikke var så mange husdyr indenfor en radius af et par kilometer fra højmoserne.

Når status quo er en forbedring

Det enkelte menneske kan ikke gøre noget, erkender Ib Johnsen. Det er et område for myndighederne, og problemerne er grænseoverskridende. Det er det allerværste.

Lyspunktet, solstrålen kan man næsten sige, er, at det tilsyneladende ikke er blevet værre de sidste fem år.

Bent Aaby, der nu er kommet gennem halvdelen af den igangværende overvågning af Danmarks højmoser siger:

Med alle mulige forbehold for, hvad den sidste del viser, så er det min fornemmelse, at det ikke er blevet værre. Sidste gang vi overvågede, kunne vi se forværringer i forhold til tidligere. Men siden er det ikke blevet endnu værre. Det ligner status quo. Og det er jo næsten en solstråle.

Er der alligevel håb for de danske højmoser? ■

Når højmosen er i balance, kan der vokse soldug. Den kødædende plante har her fanget en moseblåfugl.

Foto: BIOFOTO

Foto: BIOFOTO

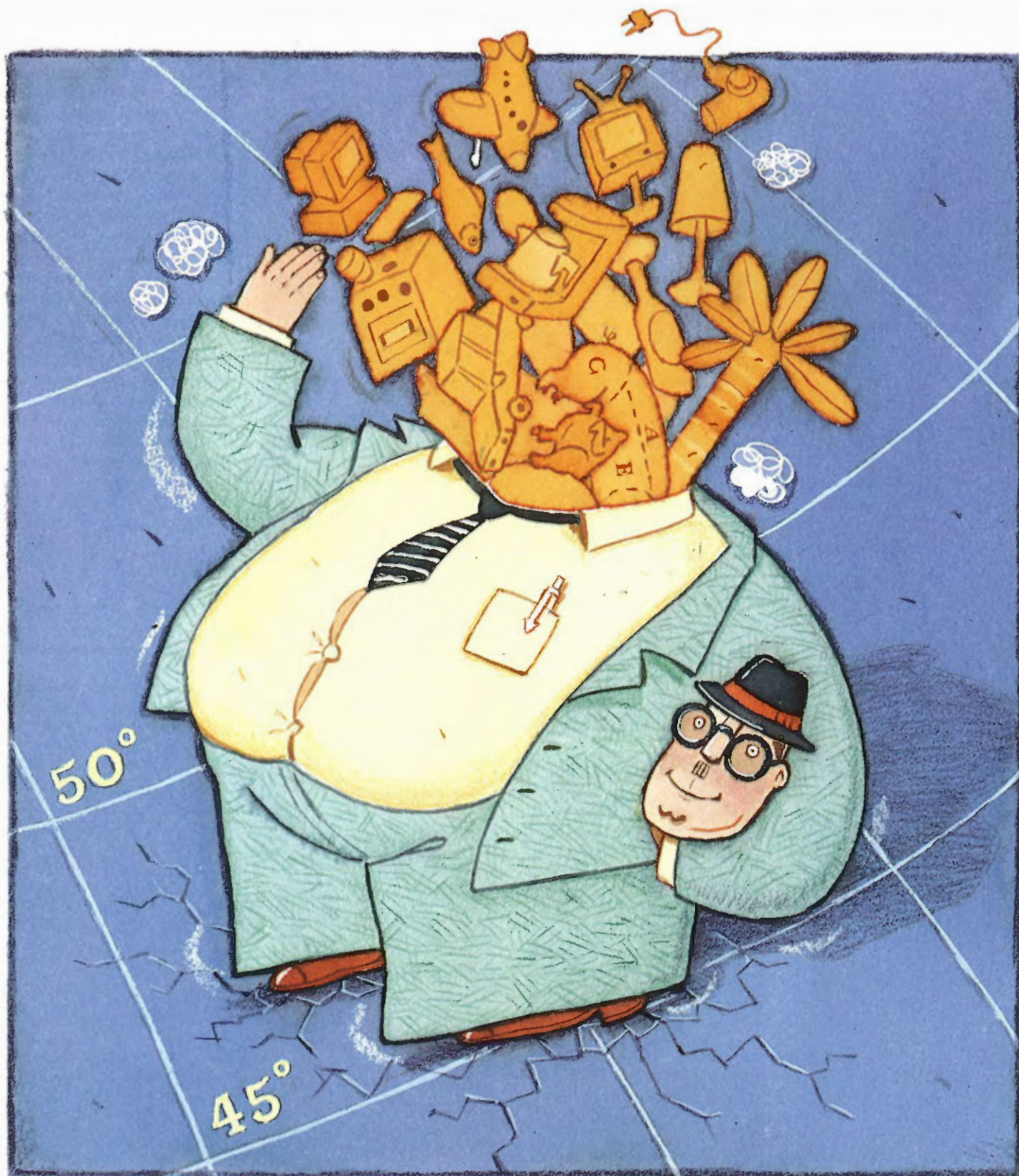
Foto: BIOFOTO

Faresignaler i højmosen: Blåtop t.v. og pors t.h.

Danskerne fylder for meget

"Det økologiske råderum"
kan blive et redskab for både myndigheder og private
til at bringe balance i Vestens ressourceforbrug

Af Hans Pedersen

I vindueskarmen står der en kaktus indført fra Mexico. Knægten har et akvarium med vandplanter, der er fløjet ind fra Thailand og tropfisk fra Indonesien. Han har for nylig for sine sparepenge købt et terrarium og en Blåtunge Skink fra Gaza.

Målt på denne måde er boligen større end dens grundareal.

Endnu vildere bliver det, hvis vi regner ud, hvor stort et areal der skal til for at opvarme de danske boliger. Dermed beslaglægger vi dels en del af oliefelterne i Vesterhavet og dels nogle af kulmineskrakterne i Polen.

Kraftfoderet til de danske køer kan være tapioka fra Thailand og soya dyrket i USA.

Målt på denne måde er Danmark større end den matrikel, landet udgør på verdenskortet.

En enkel ide

Men verden er ikke større, end den er.

Tilbage i 1980 fremlagde WWF Verdensnaturfonden en strategi for, hvordan der kunne komme balance i den vestlige verdens forbrug i forhold til de ressourcer, vi anstændigvis kunne gøre krav på. Arbejdet er fulgt op lige siden.

Og i disse år fører også organisationen Friends of the Earth kampagne for, at Europa skal hvile i sig selv med hensyn til energi og andre råstoffer.

Det er som sagt ikke nyt. Det var grundlaget for den rapport, som Norges statsminister, Gro Harlem Brundtland, fremlagde i 1987. Det var grundlaget for Rio-konferencen i 1992. Det nye er introduktionen af begrebet det økologiske råderum.

Hollænderen Maria Buitenkamp siger om baggrunden for disse års bestræbelser i Friends of the Earth: "Den nuværende miljøpolitik vil aldrig være tilstrækkelig til at opfylde intentionerne fra Rio". Maria Buitenkamp er en af dem, der har været med til at give begrebet økologisk råderum indhold.

Ideen er ganske simpel: Hver verdensborger skal have rettighed til at udnytte lige store dele af klodens ressourcer. Og samtidig rettighed til at udlede lige store mængder forurening. Punktum.

Men selv om det er et enkelt princip, så er det hårdt arbejde at bruge dette princip ude i virkeligheden.

Det giver ingen mening, at mennesker i Syd skal bruge lige så meget energi til opvarming som folk i det kolde Nord. Og sine steder er kloden så karrig med råstoffer, at der ikke kan bo mennesker, med mindre der bliver tilført alt muligt fra andre egne.

Intet trylleri

Man kan ikke mane problemerne i jorden. Ligegyldigt hvor smart man formulerer sig. Skal der laves om på verden, må der handlinger til.

Maria Buitenkamp fortæller om den måde, det økologiske råderum kan bruges i praksis i Holland: - Målet er, at myndighederne sætter nogle præcise krav og derpå overlader resten til de relevante grupper i samfundet. Den tilladte mængde udslip af CO₂ skal fastsættes af myndighederne. Derefter følger en forhandling om, hvem der må bruge hvad.

"Markedsmekanismen kan bruges her", fortsætter Maria Buitenkamp. "Der kan ske handel med CO₂-udslip. Portugal kan sælge dele af deres kvote til Danmark. I dag har Danmark langt større brug for at kunne sende CO₂ ud end Portugal".

Med andre ord: Fremover vil alle fortsat have lov til at eje en bil, men myndighederne forbyder dig at køre mere end f.eks. 15 km pr.dag, med mindre du betaler ekstra-afgifter.

- Hvad med store biler og store huse, spurgte jeg Maria Buitenkamp, vil de blive forbudt, fordi de er store energislugere?

"Hvis der er tale om ineffektive foretagender, så er man nødt til enten at købe sig rettigheder til store CO₂-udslip eller at gøre bilerne eller husene mere energi-effektive", slutter Maria Buitenkamp.

Regeringer bakker op

Når der bliver fordel ved at spare på energien, så vil ændringerne ske. Det er den læst, ideen om det økologiske råderum er skåret over.

Den hollandske græsrodsgruppe har haft held til at få den hollandske regering med på ideen. Også den danske regering har brugt ideen i den "Natur- og miljøpolitiske redegørelse", som miljøminister Svend Auken holdt over dåben i august 1995.

Målet er at få EU til at gå med i kampagnen for et fælles europæisk økologisk råderum. Derfor var Friends of the Earth med på den europæiske miljøminister-konference i Sofia i slutningen af oktober. Og Friends of the Earth arrangerede sin egen konference i Bruxelles i midten af sidste måned. Sådan foregår påvirkningen af de europæiske politikere. Nøjagtigt som f.eks. olieindustrien har sin lobby-virksomhed.

Regnestykker der er til at forstå

Det kræver beregninger. En af dem, der foretager disse beregninger, er Kim Ejlersen fra miljøgruppen NOAH. NOAH er den danske afdeling af Friends of the Earth. Han forklarer det økologiske råderum på denne måde: "Det

økologiske råderum er den mængde energi og ikke-fornyelige ressourcer, landbrugsjord, tømmer og ferskvand, vi kan bruge uden at forhindre fremtidige generationer i at få adgang til de samme mængder. Det betyder, at vi skal acceptere, at der er nogle øvre grænser for, hvor meget vi kan forbruge".

Netop i disse måneder regner han på højtryk for at kunne komme med konkrete eksempler. Sund mad for eksempel.

"I øjeblikket er det nødvendigt med et areal så stort som en fodboldbane for at dyrke den daglige kost til en dansker", siger Kim Ejlersen og fortsætter: "Hvis vi tager udgangspunkt i, at vores føde skal være sund kost, så er det ikke nødvendigt med så meget kød. Hvis vi i højere grad lever af grønsager, vil det kunne lade sig gøre at dyrke den sunde kost til en dansker på blot en halv fodboldbane".

- Er der plads nok i Danmark, spurgte jeg Kim Ejlersen.

"Ja", svarer han, "og den anden banehalvdelen kan bruges til at dyrke fødevarer til eksport. Eller til fremstilling af energiforbrændere eller til produktion af luksusafgrøder som øl, tobak eller andre fornødenheder. Der er plads nok. Landbrugsarealet er en af vores rigtig store ressourcer".

Knibtangsmånbøve

Kim Ejlersen har beregnet, at danskeren skal skære udslippet af CO₂ ned med 90%, hvis vi skal bruge energi som en gennemsnits verdensborger.

- 90% nedskæring. Er det realistisk?

"Det er i høj grad realistisk, hvis vi regner 30-40 år frem i tiden. Men betingelsen er, at myndighederne gør alvor af at bruge de grønne afgifter. Samtidig skal vi som enkeltpersoner lægge stilen om. Det handler om transport til og fra arbejde, hvilke fritidsaktiviteter vi vælger, og hvilken type opvarmning vi får mulighed for at vælge til vores boliger".

Der er tale om en knibtangsmånbøve. Regler og påbud fra myndighederne. Ny livsstil for befolkningen.

"Hvis vi vælger en 90% nedskæring som vores mål, så er der ingenting, der taler imod, at det skulle kunne lade sig gøre samtidig med, at vi kan komme til at leve rart med vores familier", slutter Kim Ejlersen. ■

Så meget må hver dansker fylde om 15 år, hvis vi ikke skal overskride vores økologiske råderum:

	1990	2010
• energiforbrug omregnet til kilowatttimer:	45.000 pr. år	27.000 pr. år
• CO ₂ udledning	11,4 tons	5,4 tons
• klor	23 kg	17,2 kg
• aluminium	17,7 kg	13,6 kg
• kød	104 kg	19 kg
• mælkeprodukter	142 kg	87 kg
• frugt	55 kg	82 kg
• grønsager	68 kg	100 kg

En tommelfingerregel om transport år 2010 kan eksempelvis lyde sådan her:

Hver dag kan du i gennemsnit transportere dig

- 25 km i bil eller

- 50 km i bus eller

- 65 km i tog eller

- 10 km i fly

Resten skal der "spares op til".

Alaska - den sidste vildmark

Alaska besøges hvert år af en million turister, dobbelt så mange som der er indbyggere. De kommer for at opleve naturen og dyrelivet.

De mest søgte attraktioner søger at beskytte naturen med stram styring. Men med et stigende antal turister er der brug for nye midler for at undgå skader

Foto: Privatfoto

I Glacier Bay National Park kommer turisterne for at opleve det storslåede sceneri, hvor 12 gletchere udmunder i den 100 km dybe bugt. På den daglange sejltur ind i bugten er der desuden store chancer for se pukkelhvaler, spækhuggere, bjørne, søløver, sæler og 200 forskellige fuglearter. Turisten på billedet er artiklens forfatter.

Af Jonna Odgaard

Aljeska betyder "The Great Land" på de indfødte indianeres sprog. Og Alaska er virkelig "great" i begge betydninger af ordet. Stor i udstrækning - som England, Frankrig, Italien og Spanien tilsammen - og storslået med en dramatisk, mangfoldig og rig natur.

Over sneklædte tinder svæver hvidhovedede havørne i tusindtal. I dybe, skovomkransede fjorde boltrer 14 hvalarter sig. På isbjerge foran gletchere downer sæler og søløver. I den arktiske tundra gjalder islommens klagende kald over millioner af hektar ødemark, hvor bjørne, elge, rensdyr og ulve råder. Om sommeren skinner midnatssolen de fleste af døgnetimer. I vinterne indhyller nordlyset det sneklædte landskab i et eventyragtigt skær.

Men det er ikke kun landskabet og dyrelivet, der drager besøgende

Til forskel fra Glacier Bay er turistbådstrafikken i Kenai Fjords National Park syd for Anchorage fuldstændig ukontrolleret, fordi nationalparktjenesten ikke har myndighed over vandterritoriet som i Glacier Bay. Ingen overvåger, hvor mange både, der sejler ud hver dag, eller hvor tæt de går på søløver (billedet) eller hvaler.

Foto: WWF

Turisterne sætter deres præg på Alaskas natur. Men det omvendte er også tilfældet. I juni i år blev to marathonløbere dræbt af en grizzlybjørn i udkanten af Anchorage. Samme måned forsvandt tre små "bush-planes" over øde bjerge og to klatrere blev dræbt under bestigning af Mt. McKinley. Alaskas natur er betagende. Men også barsk og ubønhørlig.

til Alaska i tusindtal. Det er også den uforklarlige magi og mystik, der hviler over denne halv ø midt på polarcirklen. Måske er det midnatssolen over de monumentalt fremadskridende gletchere. Måske nordlyset over de tyste skove. Måske det, at langt størstedelen af Alaska er vild og utæt ødemark: utilnærmelige bjerge, uengamle, tempererede regnskove, endeløs arktisk tundra, rivende floder og turkisblå søer. Permafrost, vulkanudbrud, sneskred og bjørnedrab på mennesker hører med til livet i Alaska. Trods al menneskets kunnen er det naturen, der bestemmer her.

"The Last Frontier", den sidste vildmark, har Alaska været kaldt siden guldgravernes dage i Klondike. På mange måder er staten stadig sådant. Folk i Alaska lever af og med naturen. På godt og ondt.

En trediedel fredet

Det er ikke kun naturen, der gør Alaska til en usædvanlig amerikansk stat. Også forvaltningen er usædvanlig for liberalismens eget land. 90% af Alaskas jord er offentligt ejet. De sidste 10% ejes af de indfødte indianeres kommercielle selskaber, "native companies", der blev etableret i 1980, da Alaskas indfødte befolkning blev sikret ejerskab til en del af Alaskas jord. Ved samme lejlighed blev yderligere op mod en snes millioner hektar fredet, sådan at en trediedel af Alaskas areal nu er fredet. 15 nationalparker omfatter tilsammen godt 20 mill. hektar og 16 vildtreservater omfatter 35 mill. hektar. Hertil kommer knap 10 mill. hektar stats-

skov, hvor der foregår skovhugst. De fredede områder er enorme set med danske øjne. Det største vildtreservat, Yukon Delta, er otte mill. hektar. Det er dobbelt så stort som Danmark. Nord for polarcirklen dækker de to sammenhængende nationalparker Noatak og Gates of The Arctic tilsammen seks mill. hektar. Her lever få tusinde athabasca indianere og eskimoer stort set, som de har gjort i årtusinder. De indfødte folk har stadig lov at jage og fiske i de fredede områder. Herudover er sportsfiskeri og jagt tilladt i visse områder, og for de eventyrlystne er det tilladt at ro i kajak eller kano, vandre og campe. Men så må de også være forberedt på alt, fra flere dages barskt uvejr til at stå ansigt til ansigt med en bjørn. Alaskas "bush" er ikke nogen park til søndagsskovtur. Den er vild og voldsom.

En million turister

Hvert år besøges Alaska af mere end en million turister. De 760.000 kommer i den korte sommersæson fra juni til september. Turismen er i voldsom vækst med en stigning på 43% de seneste seks år. Med 20.000 jobs er turisme den næststørste arbejdsgiver, og med en omsætning på omkring otte mia. kr. er turistindustrien statens trediestørste indtægtskilde efter olie og fiskeri.

Langt de fleste turister kommer fra det øvrige USA. Op mod halv-

delen kommer ombord på krydstogtskibe, omkring 100.000 kommer i egen bil, næsten alle i campere. Kun knapt 20.000 vover sig væk fra kysten, byerne og vejene ind i vildmarken, hvor der hverken findes veje eller faciliteter for turisterne. Men den type turisme ventes at vokse med 20%.

Det er ikke øko-turisme

Med det ressourceforbrug en krydstogt- eller bilturist repræsenterer kan man ikke kalde Alaskas turister for øko-turister. Men man kan med god ret kalde dem natur-turister. For de kommer allesammen for at opleve naturen og dyrelivet. De største trækplastre er Denali National Park, der modtager op mod en halv million turister hver sommer, og Glacier Bay National Park and Preserve, der besøges af 230.000, hvoraf de fleste kommer på krydstogtskibe. Hovedstaden Juneau, der ligger smukt i Sydøst-Alaskas skærgård med havet i forhaven og bjerge og gletchere i baghaven, får hvert år besøg af 400.000 turister, der næsten alle kommer på krydstogtskibe.

Stram styring og overvågning

Det er Mt. McKinley, USAs højeste bjerg, og de vilde dyr, turisterne kommer for at se i Denali National Park and Preserve, der er næsten lige så stor som Jylland.

Foto: Jorma Olgard.

Karla Hart er bestyrelsesmedlem i Alaska Wilderness Recreation & Tourism Association, der består af 300 små natur-turisme-operatører. Hun mener, at den indtægt de skaber til staten, er mere bæredygtig og vedvarende end den, der skabes af skovhugst, fiskeri og olieudvinding.

Foto: Jorma Olgard.

Jim Brady, superintendent for Glacier Bay National Park: - Her i Glacier Bay har vi et af verdens fineste marine økosystemer. Vort mål er at lade folk bruge vores natur uden at forbruge den. Det er muligt. Og det er udfordringen.

Øko-turisme?

Alaska Wilderness Recreation & Tourism Association (AWRTA), der består af 300 små natur-turisme-operatører, er forsigtig med at bruge betegnelsen øko-turisme om deres tilbud. I stedet er de enige om at opfylde en række miljømål.

AWRTA beskriver øko-turisme med følgende syv elementer: En turisme, der

- 1) har naturen og uberørte områder som mål,
- 2) arbejder for lavest mulig påvirkning af natur og miljø, både på kort og langt sigt,
- 3) lærer turisterne noget om områdets natur og kultur,
- 4) sikrer lokalbefolkningen indtægter fra turismen,
- 5) accepterer begrænsninger i turismens udfoldelse,
- 6) bidrager økonomisk til lokale naturbeskyttelsesorganisationer,
- 7) opfordrer til en rejseform, der lægger vægt på engagement og varsomhed over for naturen og mellemfolkelig forståelse.

Hvordan lukker man en halv million mennesker herind uden at skade dyrene? Svaret er stram styring. Eneste adgang til parken er ad en ca. 100 km lang grusvej. Men folk får ikke lov at køre selv. Alle må ombord i parkens gule busser. Og antallet af busser og dermed pladser er begrænset. Pladser kan ikke bestilles i forvejen, tu-

ren. I 1867 købte USA meget modstræbende Alaska af russerne for en cent pr. acre. Men først i 1959 lykkedes det indbyggerne at skaffe Alaska status som USAs 49. stat. I 1970'erne begyndte det seneste stormløb, da der blev fundet olie i Prudhoe Bay ved Ishavet. Olien transporteres tværs gennem Alaska i en 1600 km lang pipeline til den isfrie havn Valdez. Valdez blev verdenskendt i 1989, da tankskibet Exxon Valdez sejlede på en klippe og blev årsag til historiens største olieforurening. Men olien har gjort indbyggerne rige. De får udbytte af udvindingen og har de laveste skatter i USA.

Dansker på opdagelse

Langt hovedparten af Alaskas næsten 1 million kvadratkilometer er ubeboet ødemark. Alaskas nyere historie er historien om brug og misbrug af naturens ressourcer. Og det var en dansker, der lagde for. Eskimoer og indianerstammer havde levet fredeligt i ingenmandslandet Alyeska i mere end 10.000 år, da den danske kaptajn Vitus Bering i 1742 "opdagede" Alaska som leder af en ekspedition. Hermed begyndte stormløbet mod Alaskas ressourcer. Først var det havodderne. Da de næsten var uddyddet, kom turen til guld og derefter laksene. I al den tid var Alaska et "wild west", hvor enhver kunne tage for sig af natu-

WWF aktiv for fredning i Alaska

WWF Verdensnaturfonden er meget aktiv i det internationale samarbejde om fredning af den arktiske natur, herunder naturen i Alaska. Det sker hovedsagelig i CAFF, Conservation of Arctic Flora and Fauna, et samarbejdsprojekt mellem myndigheder og miljøorganisationer. På CAFF-mødet i 1993 foreslog WWF med henvisning til Konventionen om Biologisk Mangfoldighed et netværk af fredede områder hele vejen rundt om Nordpolen, inklusive store områder i og omkring Alaska. WWF mener, at mindst halvdelen af sø- og landarealet i Arktis

bør fredes for at beskytte arter, økosystemer og indfødte folks rettigheder. Truslerne er især olieudvinding og affaldsdeponering til havs.

I maj 1995 medvirkede WWF til etablering af en nyt, 60.000 hektar stort vildtreservat på en ø i Sydvestalaska: Kodiak National Wildlife Refuge. Området rummer høje koncentrationer af laks, bjørn og hvidhovedet havørn. Nogle af pengene til reservatet kommer fra erstatningsfonden, der blev etableret efter Exxon Valdez-katastrofen. Arbejdet med fredning og naturbeskyttelse i arktiske områder kan følges i WWFs kvartalsblad Arctic Bulletin.

risten må pænt stille sig i kø i parkens besøgscenter. Er der først plads om to dage, må folk vente to dage. Hvis man undervejs gennem parken ser et dyr og gerne vil fotografere, må det ske gennem vinduet. Det er ikke tilladt at myldre ud af bussen. Passagerer må dog gerne stå af og tage en senere bus. Men de allerfleste bliver i nærheden af vejen. Vandreture er tilladt i begrænset omfang. Omkring 15.000 får hvert år lov til vandre i parken og overnatte på de små campgrounds. De ellers så frihedelskende amerikanere accepterer systemet. Parkranger Michael Swaim fortæller, at undersøgelser har vist, at 90% af gæsterne synes, den stramme regulering er i orden. Til gengæld får de allerfleste set de dyr, de kom for at se.

Antallet af både i Glacier Bay er begrænset af en managementplan. Nogle bugter i parken er helt lukket af hensyn til hvalerne.

Andre steder i Alaska må turister trække lod om at få en naturoplevelse. To steder, hvor bjørne er særligt talrige, fordi de kommer for at fange laks, er antallet af besøg begrænset af hensyn til dyrene. Ved McNeil floden i Sydvestalaska tillader myndighederne kun 10 gæster om dagen. Sidste år søgte 1700 om de 280 pladser. Det samme sker i Kootznoowoo Wilderness i Sydøstalaska. Den type regulering vil der blive mere af i fremtiden, vurderer man i Department of Fish & Game.

For nationalparkerne er information og uddannelse af turister en af

de vigtigste opgaver. Alle skibe i Glacier Bay skal have en af parkens naturvejledere ombord som guide. Det samme har busserne i Denali. Parkerne tilbyder hver aften gratis foredrag og film, og flotte brochurer om naturen og dyrelivet findes for alle de fredede områder. Budskabet i dem alle er: Dette område tilhører naturen og dyrene. Du er her som gæst. Vær varsom.

Skørbelig natur under pres

Alaskas natur er vild og dramatisk. Men den er også skrøbelig. De arktiske økosystemer er sårbare. Det barske klima med korte, intense somre og syv måneder lange vintre med frostgrader ned til minus 20-30 grader indebærer, at mange planter og dyr lever på grænsen af liv. Forstyrrelser kan have fatale konsekvenser for dyr og nedslidt vegetation kan være årtier om at komme sig. Kan denne skrøbelige natur tåle alle de turister, der drages af den?

Både Denali og Glacier Bay har omfattende forskning og overvågning af publikums indvirkning på natur og dyreliv. Alene i Denali foregår for tiden 90 forskellige forskningsprojekter.

Resultaterne bruges til løbende justering af forvaltningsplaner og publikumsadgang. I begge parker lukkes områder af i perioder af hensyn til eksempelvis ynglende fugle eller andre dyr eller planter, der kræver ro og beskyttelse. Målet er, at dyrene ikke må ændre adfærd pga. mennesker og i øvrigt at begrænse menneskers indvirkning til det mindst mulige.

Naturligvis er det ideelle, at der slet ikke kom nogen, siger Jim Brady, superintendent i Glacier Bay. Men i nationalparktjenesten har vi to opgaver: at beskytte og bevare naturen og at give folk en oplevelse.

Glacier Bay har i 20 år haft en managementplan, der begrænser antallet af både i bugten. Den blev vedtaget, da forskere påviste, at turistskibene jøg pukkelhvalerne væk fra deres fødesøgningsområder i bugten. Den nuværende plan tillader ét krydstogtskib, en turbad og seks private både om dagen. Desuden er der krav til bådenes hastighed, afstand og opførsel, når de møder hvaler. Parkens overvågning har vist, at bådene har indvirkning på hvalernes adfærd, i hvert fald på kort sigt: hvalerne forstyrres af både, antallet af hvaler, der søger bugten er faldende, og deres fødselsfalder. Men forskerne fastslår, at det ikke kan bevises, at det skyldes bådtrafikken, og om forstyrrelserne skader hvalerne på langt sigt.

Presset af turistindstrien skal Glacier Bay nu have en ny managementplan. Den opererer med en stigning i antallet af krydstogtskibe fra 107 op til 184 pr. sæson. Det er i snit to om dagen. En miljødegørelse, der er udført i den anledning, bemærker, at det forslag, der vil tillade den største stigning i trafikken, ventes at øge forstyrrelse og bortjagning af hvalerne. Den nye plan, der var til høring i løbet af sommeren i år, har mødt voldsom modstand fra lokalbefolkningen omkring Glacier Bay og miljøgrupper i Alaska. Om det bliver dem eller krydstogtselskaberne, der vinder, afgøres i løbet af vinteren.

Gletchere og hvaler

I Glacier Bay er det først og fremmest gletchere og hvaler, turisterne kommer for at opleve. Parken har status som World Heritage Site og International Biosphere Reserve.

Krydstogtskibet og det lille "bush-plane" repræsenterer yderpunkterne af turismen i Alaska. Halvdelen af turisterne kommer ombord på luksuriøse skibe med 13 dæk, 1500 passagerer og 600 besætningsmedlemmer. Kun omkring 20.000 vover sig ud i Alaskas "bush", vildmarken, hvor der ikke findes veje eller nogen form for service eller faciliteter. Eneste adgang hertil er med Alaskas utallige "bush-planes", der kan lande på søer og floder.

Foto: Jorma Olgard.

Det indre Alaska omkring Fairbanks er det sted i verden, hvor der er størst chance for at opleve nordlys, aurora borealis, i vinterhalvåret. Næsten hver nat hyller nordlyset det sneklædte landskab i et eventyragtigt skær.

Foto: WWF

Den truende og den beskyttende turisme

Også kulturelt giver turismen i Alaska problemer. For lystfiskere og jægere er Alaska et paradis. Fem laksearter trives i floder og fjorde. Skove og vildmark bugner af vildt. Det tiltrækker tusindvis af lystfiskere og jægere fra hele verden. Selv om der er fisk og vildt nok til alle, giver sportsjagt og -fiskeri i stigende grad anledning til kultursammenstød med indfødte indianere, oplyser Robert Bosworth, direktør for Division of Subsistence, Department of Fish & Game.

- Der er et stigende pres fra turistindustrien for at få flere af de gode områder, og indianerne bryder sig ikke om at møde andre i deres traditionelle fiske- eller jagtterritorier, forklarer Robert Bosworth, men tilføjer, at det største problem faktisk skyldes lystfiskernes tradition med at genudsætte fangsten:

- Det støder indianerne meget. For dem er det udtryk for mangel på respekt for byttedyret. Det er en hån mod fiskens ånd.

Turister som beskyttere

Men det modsatte er også tilfældet i Alaska: At turismen kan beskytte naturen. I Sydøstalaska kæmper miljøorganisationen Southeast Alaska Conservation Council (SEACC) side om side med natur-turismeorganisationen Alaska Wilderness Recreation & Tourism Association (AWRTA) om at forhindre skovhugst i Tongass, verdens største tempererede regnskov, som med sine syv mill. hektar dækker hele skærgården i Sydøstalaska. På grund af en statskontrakt med papirindustrien fældes århundredgamle ceder, gran og fyr, som sejles til Japan, hvor de forarbejdes til bla. toiletpapir. Fældningen foregår på de mest tilgængelige strækninger langs kyster og floder, netop dér, hvor den biologiske mangfoldighed og de rekreative muligheder er størst. De to organisationer har protesteret voldsomt mod fældningen. Senest har AWRTA stævnet National Forest Service for at gå videre end lovgivningen, alene for at tilfredsstille papirindustrien. Knap en million hektar naturskov står for fald i de kommende år.

AWRTA påpeger, at natur-turisme skaber flere jobs og mere ind-

Foto: Jona Odgaard

komst til staten end skovhugst, og at store områder med renafdrift vil skade netop den turisme, der er i vækst, og som er baseret på små, lokalt ejede virksomheder.

- Halvdelen af de urørte bugter og vige, som vore kajak- og vandregæster har brugt, er forsvundet på 25 år. De er blevet ødelagt af renafdrift, siger Karla Hart, bestyrelsesmedlem i AWRTA.

Zonering nødvendig

Alaskas turistmyndigheder er klar over, at grænsen for turisme i visse områder er ved at være overskredet. Samtidig med den voldsomme vækst, er kvaliteten og tilfredsheden hos turisterne dalet, erkender Sharon Gaipman, udviklingsspecialist i statens Division of Tourism. I april holdt Division of Tourism et topmøde om turismen. Resultatet er nu ved at blive udmøntet i praksis. Fremtidens løsning er zonering, planlægning, regulering og overvågning, oplyser Wendy Wolf fra Division of Tourism:

- Fremover skal vi planlægge med tre zoner: en frontzone til masseturisme som krydstogtskibe, eksempelvis i byer og lettilgængelige, robuste områder, en mellemzone, typisk for individuelle rejsende i bil, og endelig en bagzone af urørt ødemark, hvor de, der søger den ensomme naturoplevelse kan færdes uforstyrret.

Hun understreger, at zoneringen skal gennemføres både af hensyn

til turisterne og af hensyn til naturen. Samtidig skal der stilles miljøkrav til turoperatører. Og lokale myndigheder skal planlægge og regulere mere omhyggeligt og løbende overvåge turismens virkning på natur og miljø.

Karla Hart er enig i strategien. Men hun er bange for, at det vil blive svært at gennemføre den, fordi en enkelt stor operatør, Princess Tours, dominerer markedet totalt med både krydstogtskibe, busser, tog og hoteller. Det betyder, at Princess Tours altid får sin vilje, mener Karla Hart.

Men også her synes der at være lyspunkter. I den nye managementplan for Glacier Bay lægges der for første gang op til, at lokale beboere og indianere skal have fortrinsret ved udbud af koncessioner til båd- og hoteldrift i parken. Andre byer siger helt fra overfor turismen. Den lille fiskerby Cordova sagde nej-tak til en ny havn for krydstogtskibe og Tlingit-indianerbyen Angoon har også frabet sig turistudvikling.

Største trussel kommer indefra

Set udefra synes den største trussel mod Alaskas natur dog ikke at være turisterne, men derimod indbyggerne selv. Alaskas borgere er stadig præget af pionerånden, som blandt andet gør krybskytteri udbredt. Og Alaskas nuværende republikanske delegation af politikere i Washington mener, at Alaskas

Langt hovedparten af Alaska er stadig urørt, vild natur. Og alt er størst i Alaska. Staten rummer de 20 højeste bjerge i USA, 5000 gletchere, flere end i resten af den beboede verden tilsammen, tre millioner søer, 3000 floder, verdens største elge og bjørne og de mest lakserige vande.

naturressourcer er til for at blive brugt, uanset omkostninger for natur og miljø. Skovhugsten i Tongass synes nærmere at blive udvidet end begrænset. De store olieselskaber ser ud til at få lov til at begynde olieudvinding i det sårbare vildtreservat Arctic National Wildlife Refuge, og lokale sportsjægere presser på for at få staten til systematisk at udrydde ulve, selv om ulven er en truet art i resten af USA. Grådigheden overfor naturressourcerne fik i sommer en læserbrevsskribent i avisen "Juneau Empire" til at foreslå, at Alaska ændrede sit motto fra "The Last Frontier" til "The Lost Frontier", den tabte vildmark.

På den baggrund kan den voksende natur- og øko-turisme blive en væsentlig faktor i beskyttelsen af naturen. Det mener i hvert fald aktivisterne i Southeast Alaska Conservation Council.

Jeremy Andersson fra SEACC siger:

- Turisterne kommer jo for at opleve dyrene og den vilde natur. Forsvinder skoven og dyrene, forsvinder turisterne også. ■

Frankrig lader hånt om den globale miljøindsats

Frankrigs beslutning om inden maj næste år at gennemføre op til otte atomprøvesprængninger i Stillehavet virker som en voldsom provokation.

Ikke mindst overfor de lande og de mennesker, der bruger mange kræfter på at gøre noget for at løse de globale miljøproblemer.

Selv om de franske myndigheder afviser det, er der blandt forskere fra hele verden ikke tvivl: Det er kun et spørgsmål om tid, før der sker udslip af radioaktivt materiale fra Mururoa

Foto: BIOFOTO

Af Anne-Marie Mikkelsen

For 50 år siden blev den første atombombe kastet over Hiroshima i Japan. Titusinder af mennesker døde i ét glimt, og andre tusinder døde i årene derefter af de skader, som den radioaktive stråling gav dem. Dengang mente man, at prisen ikke var for stor, når det gjaldt verdensfreden.

Siden har man nøjedes med at bruge truslen om en atomkrig til at holde fred mellem stormagterne.

Til gengæld har man brugt atomenergien til at producere elektricitet, og i den sammenhæng er man blevet klar over de uhyggelige konsekvenser af radioaktivitet. Flere alvorlige uheld f.eks. Tremileøen i USA og Tjernobyl i Ukraine har været med til at minde om, hvor slemt det kan gå.

Det er ikke mindst denne frygt, som danner baggrund for de mange protester mod Frankrigs genoptagelse af atomprøvesprængningerne i Mururoa øgruppen i Stillehavet.

Usikkerhed

Det er lettere at blive enige om, hvad man ikke ved end om, hvad man ved, når det drejer sig om miljøkonsekvenserne af atomsprængninger eller ulykker med atomkraftværker.

Denne usikkerhed er endnu mere tydelig i forbindelse med de underjordiske prøvesprængninger, som Frankrig er i gang med at gennemføre. Ingen er i tvivl om, at de radioaktive stoffer på et eller andet tidspunkt i fremtiden vil slippe ud fra atollens indre. Uenigheden

Foto: WWF

mellem forskere går på, hvornår det vil ske: Om to år? Om 100 år? Om 10.000 år? Eller måske først om 100.000 år? Nogle forskere mener, at det allerede er sket, og andre, at det formentlig først vil ske i en meget fjern fremtid.

Men når det sker, vil det få uhyggelige konsekvenser for det omgivende miljø. Det er forskerne enige om.

Erfaringer fra Rusland

Russiske forskere er slet ikke i tvivl, for de har erfaringer fra en række prøvesprængninger i undergrunden under Semipalatinsk, der ligger i Sibirien. Her blev der i perioden fra 1966 til 1988 sprængt ialt 348 atombomber, og fra omkring halvdelen af disse sprængninger skete der i årene efter udsivninger.

Radioaktiv forurening er i sig selv heller ikke noget nyt og uudforsket. Der er mange områder i f.eks. USA, det tidligere Sovjet og Kina, som i dag er utilgængelige, fordi de er forurenede med radioaktivitet. Forureningen rammer naturligvis ikke kun mennesker i områderne, men alt levende. Et radioaktivt forurenede område er ubeboeligt i tusinder af år.

Fransk dobbeltmoral

Med den viden i baghovedet virker det som dobbeltmoral, når Frankrig påstår, at sprængningerne er aldeles ufarlige - og så samtidig vælger at udføre dem et sted, hvor der ikke bor mennesker.

Frankrigs begrundelse for at gennemføre prøvesprængningerne til trods for, at lande og regeringer i hele verden har protesteret, er sikkerhed. Frankrig har påtaget sig selv hvervet som den atommagt, der skal holde Europa fjenden fra livet. Derfor, hævder man, er Frankrig nødt til at være up-to-date med sine atomvåben.

Modstandernes argumentation er, at prøvesprængningerne er unødvendige - man ved simpelt hen nok. Og at ingen i deres vildeste fantasi alligevel kunne tænke sig at bruge atomvåben i en krigssi-

tuation. Så det er altså unødvendigt og udelukkende en magtdemonstration fra Frankrigs side. Eller endnu værre, det er Jacques Chirac's forsøg på at højne sin profil i Frankrig, så franskmændene vil opfatte ham som en stærk leder - en ny Charles de Gaulle.

Foto: BIOFOTO

Miljøperspektivet

Set ud fra enhver betragtning er brug af atomvåben en katastrofe af helt uoverskueligt omfang. Både med hensyn til den øjeblikkelige, fysiske ødelæggelse af et område.

Foto: BIOFOTO

Og også med hensyn til den tidsmæssige faktor: Det kan tage mange tusinde år, før et område igen vil være beboeligt for dyr og planter.

De miljømæssige konsekvenser af de underjordiske sprængninger er der uenighed om. WWF har valgt at lade tvivlen komme miljøet til gode. Derfor er WWF modstander af atomprøvesprængningerne.

Vi har protesteret til Frankrig, arrangeret demonstrationer og støttet andres protester mod prøvesprængningerne. Protesterne er heller ikke afsluttet. Så længe Frankrig fortsætter med sit atomprøvesprængningsprogram, protesterer vi fortsat. ■

Det sker der i Mururoas undergrund

Mururoa-atollen består af et ca. 400 meter tykt kalkstenslag, der hviler på en gammel vulkanformation. Øgruppen hæver sig som en ialt 3.000 meter høj keg-

Jordens indre til vandet på bunden af havet, og til vand, der er indeholdt i det vulkanske lag. Det varme vand stiger op mod overfladen, og de radioaktive stoffer spredes i hele vandlaget i havet og også til grundvandsboringer i øgruppen.

Hvis de to newzealandske forskere har ret, sker der allerede i dag en udsivning af radioaktivt materiale fra Mururoa. Herfra spredes det i det omliggende hav, hvor det optages i de levende organismer og ender på den måde i fødekæden.

Beregninger af konsekvensen for det omliggende miljø er bl.a. foretaget af USA's Atomenergi-kommission, AEC. De foreløbige konklusioner fra AEC er:

- Der er omkring 300 kendte radioaktive stoffer. Mange af dem koncentrerer, efterhånden som de passerer gennem fødekæden.
- Hvis koncentrationen af radioaktive stoffer er høj, kan selv ganske små mængder være farlige.
- Store organismer - f.eks. mennesker - er mere følsomme overfor radioaktiv bestråling end små organismer.
- Arter, der lever længe, udsættes for mere radioaktiv bestråling end arter, der har en kortere levealder.

Det ved vi om atomprøvesprængningerne

- Frankrig har gennemført ca. 130 atomprøvesprængninger i Mururoas undergrund siden 1974.
- Sprænghovederne er detoneret i underjordiske kamre i mellem 800 og 1000 meters dybde.
- Tidligere undersøgelser har vist, at sprængningerne har medført jordskred under havet og jordfaldshuller på øerne (erkendt af de franske myndigheder).
- Frankrig var så bekymret over Mururoa-atollens geologiske stabilitet, at man i 1988 flyttede prøvesprængningerne til den nærliggende Fangataufa-atol.
- Der er planlagt i alt op til 8 sprængninger i perioden september 1995 til maj 1996. De to første fandt sted i september og oktober.

Foto: BIOFOTO

Foto: WWF

NATUR NOTER

Flere næsehorn i Zimbabwe

Som et resultat af en meget intensiv og effektiv bevogtning af de få tilbageværende næsehorn i Zimbabwe er antallet for første gang i mange år nu svagt stigende. I begyndelsen af 1995 blev antallet af sorte næsehorn opgjort til 260, mens der blev talt 130 hvide næsehorn. Med få undtagelser er samtlige næsehorn at finde inden for otte områder, hvoraf de fire er intensivt beskyttede og bevogtede, og fire er privatejede reservater. I de stærkt bevogtede områder er ingen næsehorn faldet som ofre for krybskytter i de sidste knapt to år, og ingen af de afhornede dyr i de private reservater er blevet dræbt. ■

Havskild- paddernes lange rejse

Videnskabelige undersøgelser har nu vist, at ungerne af havskildpadder, der kommer til verden på de japanske strande, vandrer tværs over Stillehavet til Baja California, som er den lange halvø ved Mexicos vestkyst. Vandringerne er på 6000-8000 kilometer og tager to år. De unge skildpadder vokser herefter op, og som voksne fem år efter vandrer tilbage til havet ud for de japanske kyster. Man regner med, at de havskildpadder, der yngler ved Australien, foretager tilsvarende vandringer over Stillehavet til kystområderne ved Chile i Sydamerika. ■

Koralrev i farezonen

Verdens største koralrev, Great Barrier Reef ud for Australien, er i en elendig forfatning. Forskere har nu afsløret, ved at sammenligne med foros helt tilbage fra 1890'erne, at store partier af revet er forsvundet. Det gælder især revfladerne nærmest land. Årsagen menes at være de meget store mængder slam og andet materiale, der med floderne vaskes ud i havet fra landjorden. Det ødelægger koraldyrenes vækstbetingelser. Koraller med stærke forgreninger forsvinder hurtigere end dem med en mere afrundet form, formodentlig fordi de grenede former lettere modtager det tilførte materiale. Ødelæggelsen af koralrevene kan kun bringes til ophør ved at begrænse tilførslen af det materiale, der fra marker, rensningsanlæg o.lign. føres ud i floderne. ■

Den arabiske oryx er reddet

Verdens mest succesrige program for opformering og genindførelse af en akut truet dyreart er nu afsluttet. I 1970'erne blev den sidste arabiske oryx, en langhornet antilopeart, skudt i den arabiske ørken. Dermed var arten uddød i naturen. Nogle få dyr fandtes i fangenskab, og takket være et målrettet avlsprogram, støttet af WWF Verdensnaturfonden, lykkedes det ud fra disse få dyr at opformere en bestand, hvorfra individer gradvist

er blevet genudsat i deres oprindelige levesteder i ørkenen i Oman på Den arabiske Halvø. Syv arabiske oryxer, opdrætter i USA, blev i 1995 udsat i Oman. Det er de sidste, der bliver sat ud, og de slutter sig til den bestand på nu omkring 300 dyr, der findes i naturen her. Projekter er et strålende eksempel på, hvordan det er lykkedes at redde en stærkt truet art fra total udryddelse. ■

Ja til ulve- genudsætning i Skotland

Et forslag om at genindføre ulven til Storbritannien, hvorfra den for længst er udryddet, har været genstand for en afstemning blandt BBC's fjersynskiggere. Af de personer, der afgav deres stemme om spørgsmålet, var 75% for en genudsætning. Planen er at sætte ulve ud på velegnede steder i det skotske højland. Forinden vil man lave en undersøgelse om mulige konsekvenser af at få ulven tilbage i naturen. Vigtigt er det imidlertid, at ulveskrækken blandt befolkningen tilsyneladende ikke er større, end at der er stemning for at sige ja til forsøget. ■

Generalsekretær for WWF Verdensnaturfonden, Lene Witte, 46 år, fratræder sin stilling for at tiltræde et job som afdelingschef i kulturministeriet med ansvar for bl.a. radio- og tv-området.

Lene Witte fratræder jobbet som generalsekretær efter eget ønske:

«Det er en udfordring, jeg ikke kan sige nej til. Jeg har ledet WWF i 5 år, og i den periode er det lykkedes os at flytte WWF's fokus. Det rækker ikke længere at koncentrere sig om at bevare truede dyr som panda og tiger. Naturbevarelse handler i lige så høj grad om en bæredygtig udvikling, or-

Lene Witte forlader WWF

dentlige livsvilkår for de mennesker, som lever i truede naturområder, klimaforandringer og lobbyarbejde i EU. Det er organisationen nu gearet til at kæmpe for, siger Lene Witte. Hun understreger samtidig, at kampen for at sikre

naturen og få skabt en bæredygtig livsstil langt fra er slut.

Lene Witte forlader WWF i en periode med fremgang. I de seneste år er antallet af projekter i udviklingslandene fordoblet og samtidig er der åbnet nye projekter i

Baltikum og Grønland. Økonomisk går det også godt: Fonden forvalter flere midler end nogensinde, og der er et voksende antal støttemedlemmer.

Det er en meget afholdt leder, der forlader WWF. Men både WWF's ansatte og bestyrelse har forståelse for, at Lene Witte også gerne vil videre i sit liv.

«Vi er meget kedede af at sige farvel til Lene Witte. Samarbejdet har været fortrinligt. Og vi er glade for, at hun har moderniseret organisationen både udadtil og indadtil, siger bestyrelsesformand Povl Heegaard. ■

Et af verdens mest enestående naturområder har i efterårs-månderne været genstand for voldsom konflikt mellem natur- og penge-interesser

Galapagos er en provins i Ecuador og ligger som en ø-gruppe 1000 km ud for Ecuador i Stillehavet. Galapagos-øerne har udviklet sig upåvirket af menneskelig aktivitet gennem millioner af år.

Presset mod denne totale oprindelighed bliver voldsommere og voldsommere, bl.a. fordi havet ud for kysterne rummer store mængder af de specielle bunddyr, søpølser, som kan sælges med enorme fortjenester til et kræsen oversøisk marked.

Fiskere fra Asien og fra Ecuadors fastland kommer hvert år til Galapagos, slår sig ned på de totalfredede øer og driver ulovligt søpølsfiskeri. Alene deres tilstedeværelse på visse af øerne med affald, indslæbte frø, insekter og måske rotter, udgør en trussel mod det hidtil uberørte miljø.

I september i år besluttede Ecuadors kongres, at administra-

CDRS-direktør Chantal Blanton med en ulovligt slættet skildpadde

tionen af Galapagos Nationalpark, der også rummer verdens største havreservat, skulle overgå fra en uvildig parktjeneste til lokale politikere og særlige interessegrupper. Netop den uvildige parktjeneste betragtes af det internationale videnskabelige samfund som den væsentligste garant for at Galapagos kan bevares som et enestående udtryk for uforstyrret biologisk evolution.

Ecuadors præsident Sixto Duran Ballen nedlagde til held for naturinteresser imidlertid veto mod kongressens beslutning. Men siden har øerne været genstand for kamp. Den internatio-

nale forskningsstation, The Charles Darwin Research Station, er blevet besat. Ansatte er truet på livet. Vrede fiskerrepræsentanter har truet med at slå hele Galapagos' bestand af sjældne landskildpadder ihjel. De har truet med at tage turister som gidsler og har sænket forskningsstationens skib.

Allerede sidste år har vrede gerningsmænd slået lige så mange skildpadder ihjel som på de seneste ti år tilsammen.

The Charles Darwin Research Stations internationale bestyrelse er i stigende grad bekymret, fordi disse kontante konfrontationer mellem ikke-lokale storfiskere og

naturbevarelseskrafter bliver stærkere for hvert år.

Det er ikke kun nationalparktjenestens status og autoritet, der står på spil. Det er Galapagos som sådan.

Øerne besøges årligt af 40-50.000 turister. Disse ledsages af veluddannede naturguides på de fredede øer. De kommer alle for at opleve det fantastiske plante- og dyreliv. Ikke mindst er dyrs og fugles totale mangel på frygt for mennesker en meget stor attraktion. Og på langt sigt er øko-turisme den eneste økonomiske aktivitet på Galapagos, som er bæredygtig. ■

Ny redaktør til Panda- klubben

Foto: Kristian Krogh

Panda-klubben har fået ny redaktør. Det er Lisbeth Jørgensen, der er 35 år og cand.phil. i Film, TV og Kommunikation. Lige inden

Lisbeth Jørgensen kom til WWF, arbejdede hun som kampagnejournalist i Dansk Flygtningehjælp. ■

Gaver og bidrag

Perioden 3.7-12.10.1995

WWF Verdensnaturfonden ønsker at sige tak til alle bidragydere. Det er alene pladsmangel, der tvinger redaktionen til kun at bringe oversigten over bidrag på 500 kr. og derover til WWF's hjælpearbejde. Tak for hjælpen.

John Agger 1.000, Bettina Aller 500, Alliance Sprogservice 500, Andersen & Thomsen 500, Ellen Andersen 800, Jan Andersen 1.000, Karin Andersen 2.500, Kjeld V. Andersen 500, Lars Andersen 500, Linda Andersen 500, Nancy Andersen 500, Niels Andersen 1.000, T. Stokholm Andersen 500, Birgitte Andreasen 500, Astrup Kro 500, Knud Bahr 500, Sofie Barfoed 500, Lotte Bendtsen 500, Claus Benlokke 500, Gunnar Berg 500, Trine Berg 500, Flemming Bertelsen 500, Annelise Borup 500, Janne Bredkjær 500, Torsten Brix 500, Kim Brogaard 500, M. Bruhn & Tobias Ekmann 500, H.C. Brummerstedt 500, Connie Bundgaard 500, Kim Bundstrup 550, Charlotte Burmeister 500, Bente Christensen 620, Jens Jerner Christensen 500, Jens P. Christensen 1.000, Marguerite Christensen 500, Mikael Christensen 500, K.H. Christiansen 500, Margrethe Clausen 500, Cyprus 1.000, Lillemor Daell 500, Benny Djarlo 500, B. Dreyer 500, B. Egestad 500, Britta Eiseense 2.100, Kjeld Ellegaard 500, Bodil Elling 1.000, Jens Elmerose 500, V. Emborg 1.000, Dyreke Ewertsen 620, FDC Medarbejderne 1.000, Carl B. Feldthusen 500, Dja Fleming 500, A. Fredsøe 500, Ole de Fønss 500, Gaia Trust Amba 500, A. Ginge 500, Poul Gjessing 500, Nanna Gjøl 1.000, Egon Gøberg 500, Gudrun Grandal 500, Thomas Green 600, H. Gry 500, O. Gudik-Sørensen 500, Birte Gunnensen 1.000, Bent Hansen 1.000, Gudrun E. Hansen 1.000, H. Hansen & S. Schwartz 500, Ilse Hansen 500, Kenneth Hansen 500, Lasse Hansen 750, Tanne Hansen 500, Tom Birch Hansen 555, Yvonne

Hansen 500, Marie-Louise Harhoff 500, Bo Haugstrup 1.000, Grit Hauschild 500, Heidi de Fiskekoop port 675, Frank Heide 500, Asta Hemmingsen 500, Inge Henriksen 500, Tonny Henriksen 500, Tine Hjortbøl 500, Kim Hofman 500, Annelise Hornemann 500, Ebba Hornskov 500, Lars P. Hoy 500, Elsebeth Höfelsauer 500, Jan Francis Haase 500, Indu Lak 500, H.J. & B. Jacobsen 500, Stephan Jacobsen 500, Verner Lyngje Jacobsen 500, B.B. Jensen 500, Christian Jensen 500, Connie Bisgaard Jensen 500, Hanne Jensen 500, Jan Lorentz Jensen 500, Kirsten Jensen 500, Lene Jensen 500, Margrethe Fogh Jensen 500, Nils K. Jensen 1.200, Torben Hamann Jensen 500, H.C.W. Jespersen 500, Svend Erik Jespersen 1.000, Britt Rindbøl Johansen 500, E. Johansen 1.100, Karen Johansen 675, Jon Johnsen 500, Michael Justesen 750, Dagny Jydning 500, H. Jørgensen 500, Jesper Jørgensen 500, Lise Jørgensen 4.000, Steen Bjerre Jørgensen 750, Jens Kallshave 500, Bjarne Kalløsø 500, Karen Kampen 500, K. Kampmann 500, Vibeke Karlsson 500, Maya Bang Kirkegaard 500, Tage Kai Kirner 500, Inge Kisbo 500, Eva Kjer & Kim Hansen 500, Erik Sejr Knudsen 500, Søren V. Knudsen 500, Tang Koch 500, Anna-Marie Kristensen 500, Jytte Kristensen 500, Mogens B. Kristoffersen 500, Dagny Krüger 500, Jacob Kähler 1.000, Mikael Koneke 500, Melanie Lavilla Labial 500, Lisbeth Landstrøm 500, Anne Larsen 500, Arne Larsen 500, Gudrun Larsen 500, Inge Larsen 675, Inger Lassen 500, Line Iwers Laustsen 500, Henning Leiff 675, Vagn Landstrøm 500, Inge Lunde 1.500, Lygne Staudegartneri 500, Anne-Marie Marcher 500, Tom Mark 500, Else Pagh Martinussen 500, Anne Lise Mathiasen 1.000, Mette Maulitz 500, Alice Mayne 1.000, Pia Meldgaard 500, Poul Merckelsen 500, Grethe Meyer 500, Hanne Mikkelsen 1.000, Hans-E. Mortensen 500, Multi-Shipping 1.000, Palle Munch 500, A.C. Nielsen 500, E. Nielsen 1.500, Emilie og Alfred Nielsens Minde 500, Eva M. Nielsen 500, Gerda Nielsen 500, Henry Nielsen 1.000, Knud Nielsen 500, Lars Nielsen 500, Michael Nielsen 500, A/S Peder Nielsen 500, Peter Nielsen 500, Tanja Nielsen 750, Ulrik Nielsen 500, Karen Nedergaard 500.

Presse- chef

For at styrke presse- og kampagneafdelingen har WWF ansat journalist Hanne Rützou som pressechef.

Hanne Rützou er 36 år og har en alsidig pressebaggrund fra bl.a. dagbladet Information, DR TV og Nordisk Film. Derudover har Hanne Rützou både lavet kampagner og undervist i journalistik. ■

Editor: Kristina Kouda

Gerd E. Nellemann 500, Lizzie Norstrand 500, Peter Nylin 500, H. Nørgaard-Olesen 1.000, Morten Overgaard 500, Lise Palle 500, Beth Hardum Pedersen 1.000, Birte Pedersen 2.000, Borge G. Pedersen 1.000, Elsebet Pedersen 1.000, Elsebeth Pedersen 500, Gert S. Pedersen 500, Lene Pedersen 500, Ole A. Pedersen 2.000, Steen Pedersen 1.000, Torben Pedersen 500, Henrik Ploug 500, PMF 500, Charlotte Posselt 1.500, Susan Poulsen 1.500, Laila Quist 500, Lillian Rahr 1.000, Knud Rasmussen 500, Niels Ove Rasmussen 500, Ole Colling Rasmussen 500, Stig Kjærgaard Rasmussen 500, Jørn Rundberg 500, Ulla Ryum 500, Jim Schaugaard 500, Malene Schjønning 3.700, Michael Schrøder 500, Per Schrøder 500, Lisa Ibsenfeldt Schultz 500, Inger Seierfeldt 1.000, Select Sport A/S 500, Christen T. Simonsen 500, Kjeld Skjærback 500, Arne Skouboe 500, Grete Skov 500, Rico Steen 500, Stig S. Steenbjerg 500, Rigmor Steensen 1.175, Helene Strandberg 500, Hanne Sørensen 500, Jane Sørensen 500, Peder Sørensen 500, Svend Otto Sørensen 500, Villy Sørensen 500, A/S tena Invest 1.000, Flemming Terp 500, Jesper Thimsen 500, Kim & Thea Thjells 500, Bjørn Thomsen 500, Pernille Thorup 500, Palle Tobiasen 500, H. F. Trøelstrup 500, Lone Tønnesen 500, Merete Van 500, Anders Vedel 1.000, Vemmetofte Kloster 500, H. Waldmann-Meyer 500, Ib Weng 1.200, Lisa Westengard 500, Connie Winther-Jørgensen 500, A. & O. Wørrs 500, Jytte Zieler 500, Kim Zaar 750, Ole Ørnstedt 1.000.

1.000 kr. blev sendt til WWF.
I stedet for gaver til sin 70-års fødselsdag
bad Maria Ploug fra Sdr. Bjert om bidrag til
WWF, som modtog den smukke sum af
4.850 kr.
Vi takker for hjælpen.

Testamentariske gaver

Fra boet efter Karla Magdalene Martine
Mortensen har vi modtaget 3.000 kr.

**Bidrag fra
fonde og legater**

Lemvig-Müller & Munck Fonden 10.000,
Villiam H. Michaelsen's Legat 9.000, Eg-
mont Fonden 20.000, Inge og Skjold Bur-
nes Fond 100.000, J.C. Hempel's Fond
20.000, Direktør E. Danielsen og Hustrus
Fond 25.000, Fabrikant Mads Clausens
Fond 25.000, Louis Petersens Legat 10.000,
Fabrikant Kaj E. Nielsen og Gudrun E. Ni-
elsens Fond 1.000, Poul Tholstrup's Fond
30.000, Rich. Müller-Fonden 50.000.

Til vore projekter i Grønland har vi modta-
get videoudstyr fra Fredgaard Radio A/S og
flybilletter fra Grønlandsfly A/S.

Nye og fornyede gavebrevsaftaler

Carl Erik Aller, Eva Bak-Jensen, Ilse Bleg-
holm, Sofie Brodersen, Claus Castenskiold,
Finn Birger Christensen, Vibeke Crone,
Mogens Falck, Tove Kristine Frier, Steen
Færch, Jean Guichard, Jørgen Hedegaard,
Anders Kalfot, Preben Juul Kjær, Adam
W. Knuth, Valdemar Kähler, Henry Lar-
sen, Niels Henrik Larsen, Percy Madsen,
Villy Møller, Knud Olesen, Tage Woldike
Schmidt, Birte Sveller, Haldor Topsøe og
Lise Treschow.

Ekstraordinære indsamlinger

Da jagtforeningen i Havndal blev nedlagt, blev kassebeholdningen på 3.800 kr. sendt til WWF.

1 Vennelyst bageri i Randers er der i juni, juli og august indsamlet 1.093,75 kr. i en indsamlingsbøsse.

I stedet for en gave i forbindelse med sin pensionering bad seminarielektor Karl K. Overmark fra Hjørring om, at beløbet på

Økologisk imperialism

WWF Internationals generaldirektør, professor Claude Martin fra Schweiz, gør op med det, han kalder den nordlige halvkugles enøjede økologer

I dag er alle miljøbevidste. I hele den industrialiserede verden er miljøbeskyttelsessagen, sammen med naturbevarelse og bæredygtig udvikling, blevet en magtfaktor, både politisk og kulturelt, som regeringer er tvunget til at tage hensyn til.

Industrien og forretningslivet har simpelthen ikke råd til at ignorere miljø sagen.

Men der er et problem. De rige lande på den nordlige halvkugle er som de traditionelle lokomotiver for økonomisk vækst og den medfølgende samfundsudvikling blevet venner til at udøve magt over resten af verden. Det hedder i tiden imperialism.

Selv om imperiets dage er ovre, så lever attituderne videre. Nu drejer det sig ikke om jagten på rigdom og udnyttelse af naturressourcer, men om miljøbeskyttelse. Som ideal er det muligvis mere agtverdigt, men på nogle måder er det ved at blive ligeså snæversynet og egoistisk som den gamle imperialism.

Imperialismen gennemtvang en

udvikling, der tog meget lidt eller slet ingen hensyn til de lokale befolkningers rettigheder eller behov. Alt for ofte kan den samme anklage rejses mod de projekter for naturbevarelse og bæredygtig udvikling, som er udsprunget af den industrialiserede verdens kultur.

Mangel på respekt

På den ene side tager disse projekter sjældent hensyn til, at værdinormerne i udviklingslandene er anderledes end i Vesten. Det tages for givet, at alle ønsker det samme som vi, på trods af vægtige beviser for, at oprindelige folk på den sydlige halvkugle ikke lægger nær den samme vægt på økonomiske og materielle goder og en vestlig livsstil.

På den anden side, og ligeså arrogant, bliver systemer for miljøbeskyttelse trukket ned over hovedet på folk uden hensyntagen til de politiske, økonomiske og sociale forhold, der oprindeligt udgjorde truslen.

Foto: WWF

Det tjener ikke noget formål at oprette beskyttede områder, hvis ikke man tager hensyn til de lokale befolkningers behov.

Det største problem er i alt for mange tilfælde, at miljø sagen har udviklet sig til en ideologi. Nogle miljøfolk - de enøjede økologer - betragter befolkningerne som en slags fjender overfor deres planer.

Spildt miljøbevidsthed?

Efter mange års erfaring med naturbevarelsesprogrammer over hele verden finder vi i WWF det indlysende, at indsatsen, ikke mindst i udviklingslandene, er dømt til at mislykkes uden aktiv deltagelse og støtte fra lokalbefolkningen. Og det betyder ikke blot, at man inddrager

de oprindelige folk i et eller andet romantisk ideal, som i sidste ende vil berøve dem retten til at disponere over deres egne ressourcer og bestemme deres egen fremtid.

Naturbevarelsesprojekter skal være økonomisk fornuftige for de samfund, de berører. WWF's erfaring viser, at det kun i de områder, hvor vi har været i stand til at opveje de lokale værdinormer og forhåbninger med en realistisk økonomi, er muligt at nå frem til et samfund, hvor mennesket lever i harmoni med naturen.

Mennesker kan ikke udelukkes, og deres deltagelse i naturbevarelse skal tage udgangspunkt i lokale kulturer og lokal ekspertise.

Med mindre vi opgiver vore ideologiske fordomme og i stedet indstiller os på at levere praktiske løsninger med lokal selvbestemmelsesret, vil meget af den voksende miljøbevidsthed i den industrialiserede verden være spildt - og historien vil dømme vores indsats lige så hårdt som tidligere tiders imperialistiske ambitioner. ■

149,50 kr.* for årets julegave til børn, børnebørn, niecer og nevøer.

En Pandabamse + et års medlemskab af PandaKlubben til de første 500 kuponer. Pris kun kr. 149,50 excl. porto og forsendelse.

Hvis du foretrækker at give børn julegaver med mening i, så er muligheden her nu, hvis du sender os en hurtig kupon.

Denne gaveidé fra WWF Verdensnaturfonden til de 6-12 årige er en julegave, der holder en hel del længere end blot til påske.

Panda-bamsen behøver ikke så mange ord med på vejen.

Den er 22 cm høj og så sød, blød og bamset, at den vil blive krammet dagen lang - og natten med. Og vi forsikrer dig for, at den kan tåle det.

Et medlem af PandaKlubben lærer at værne om naturen og miljøet.

Når du udfylder og indsender annoncens kupon - både med dit eget

navn og med navnet på barnet, som skal modtage gaven - modtager du bamsen og PandaKlubbens medlemspakke inden jul.

PandaKlubben er både sjov leg og viden.

Din gave dækker som sagt et års medlemskab af PandaKlubben, som ellers koster 95 kr. om året.

Og udover bamsen indeholder gavepakken:

- En jungleplakat og 15 flotte klistermærker med junglens dyr, så der kan komme liv i regnskoven.

- PandaKlubbens medlemsblad som udkommer seks gange om året. Bladet er fyldt med spændende artikler af bl.a. tidligere Zoo-direktør, Bent Jørgensen, konkurrencer, klippe-klistre sider og en flot plakat.

Der er også en Leksikasse, som man kan skrive og tegne til og få svar på alverdens ting.

- Panda-passet som giver gratis eller billigere adgang til en række museer, zoologiske haver m.m.

- Kuffertmærke og klistermærker. Så meget om årets gaveidé, hvis man foretrækker at give børn gaver med mening i.

Men husk, at efter de 500 første kuponer må vi desværre sige desværre.

Ja, jeg vil give en julegave med mening i:

En Pandabamse + et års medlemskab af PandaKlubben til specialprisen: *149,50 kr. + porto og forsendelse 25,50 kr.

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr. _____

By: _____

Tlf.: _____

Underskrift: _____

PandaKlubbens medlemsblad og andet materiale skal fremover sendes til gavens modtager:

Navn: _____

Adresse: _____

Postnr. _____

By: _____

Evt. fødselsdag og -år: _____

Modtager betaler portoen (men hvis du sætter et frimærke på, sparer du WWF for 3,75 kr.)

WWF Verdensnaturfonden

PandaKlubben
Ryesgade 3 F
+++ 1043 +++
2200 København N

OBS!

Kuponen skal være WWF Verdensnaturfonden i hænde senest den 14. december, så du kan nå at modtage bamsen og PandaKlubbens medlemspakke inden jul.

Vi har brug for de grønne lobbyister

Når det gælder om at beskytte miljøet og naturen kan betydningen af interesseorganisationernes - NGO'ernes - arbejde ikke vurderes højt nok

Af Miljø- og energiminister
Svend Auken

Jordens miljøtilstand er alarmende, men der er heldigvis skabt langt større opmærksomhed om de globale miljøproblemer end før. På FN-konferencen i Rio i 1992 blev der indgået en række vigtige internationale aftaler, bl.a. klimakonventionen og konventionen om den biologiske mangfoldighed. Dette er også i høj grad NGO'erne fortjeneste. De har formået at påvirke beslutningstagerne og bevidstgøre et stort antal mennesker om, at der må gøres en indsats. Der er intet, der tyder på, at NGO'ernes "mission" bliver mindre fremover.

Blandt NGO'erne spiller WWF en særlig rolle. Organisationen har eksisteret siden 1961 og hører derfor til en af de grønne organisationer, der har nået en moden alder. Den har afdelinger i knap 30 lande og har samlet erfaringer fra mere end 10.000 naturbeskyttelsesprojekter i 130 lande.

Udover de mange projekter i felten kan WWF også fremvise imponerende resultater med hensyn til information og undervisning, samarbejde med lokale organisationer og - ikke mindst - lobbyarbejde i forhold til beslutningstagere.

WWF's indsats er ikke kun den kendte rettet mod truede arters overlevelse og beskyttede områder. Organisationen beskæftiger sig i høj grad også med de bagvedliggende årsager til, at arter udryddes eller trues. Det sker især p.g.a. ødelæggelse af levesteder gennem ikke-bæredygtig udnyttelse af naturressourcer og forurening. Det fører

til en interesse for globale samfundsøkonomiske og -sociale forhold. Forholdet mellem miljø og handel har således været et vigtigt interesseområde for WWF i de senere år.

WWF's erfaring og professionalisme gør organisationen til en vigtig samarbejdspartner for mig og mit ministerium på flere planer:

- Det gælder, når Danmark deltager i internationale forhandlinger, f.eks. inden for rammerne af konventionen om den biologiske mangfoldighed. Her lytter man meget til, hvad WWF siger. Jeg kan nævne, at der er en medarbejder fra den danske afdeling af WWF - som repræsenterer den såkaldte 92-gruppe - med i den officielle danske delegation.

- Det gælder, når der skal udarbejdes informationspjece om konventionen om den biologiske mangfoldighed og den danske opfølgning.

- Og det gælder i forhold til konkrete projekter ude i verden finansieret af Miljø- og Energiministeriet om beskyttelse og bæredygtig udnyttelse af naturen. Danmark kan ikke leve op til sin rolle som verdens forholdsmæssigt største yder af natur- og miljøbistand uden solid faglig ekspertise. Og den har WWF.

Den 9. februar 1994 underskrev WWF's præsident, Hans Kongelige Højhed Hertugen af Edinburgh og jeg en samarbejdsaftale mellem WWF og Miljø- og Energiministeriet om at planlægge og gennemføre naturbeskyttelsesprojekter i Sydøstasien. Et område, som Miljø- og Energiministeriet har valgt som særligt indsatsområde for na-

Foto: POLIFOTO

tur- og miljøbistand, og hvor WWF har opnået mange gode resultater.

Da jeg i august 1995 modtog Andebølle Ungdomshøjskoles nye miljøpris - Den Grønne And - tøvede jeg da heller ikke med at give pengene videre til WWF, Dyre-

nes Beskyttelse og Greenpeace for deres indsats for marsvinets levevilkår i de danske farvande.

Jeg er imponeret over WWF's dygtighed og store engagement i at beskytte verdens natur og glæder mig over det gode samarbejde. WWF kan ikke undværes! ■